

Stanisław Kulczycki

HOŁODOMOR

*Wielki Głód na Ukrainie
w latach 1932–1933
jako ludobójstwo.
Problem świadomości*

Kolegium Europy Wschodniej
im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego
Wrocław

Spis treści

Przedmowa	11
Wstęp	13

ROZDZIAŁ I

Początki „państwa komuny” • 15

1 Pierwszy szturm	15
Idea „państwa-komuny	15
„Władza robotniczo-chłopska”	20
Początek budownictwa komunistycznego	23
„Komunizm wojenny”	26
„Pozbyć się chłopów!”	29
Próba kolektywizacji wsi	31
Zerwanie stosunków rynkowych między miastem i wsią	33
Rezygnacja z „komunizmu wojennego”	38
2 Ukraina w „państwie-komunie”	39
Narodowa państwowość radziecka	39
Powstanie ukraińskiego komunistycznego centrum partyjno-radzieckiego	42
„Federacja traktatowa”	50
Powołanie ZSRR	53

ROZDZIAŁ II

Wielki przełom • 59

1 Państwo i społeczeństwo	60
„Otoczenie kapitalistyczne”	60
Charakter reżimu politycznego	64
Ewolucja władzy w partii państwowej	66
CzK-DPU jako narzędzie dyktatury	69
Komitety niezamożnych chłopów w systemie władzy	72
2 Przejście do forsownej industrializacji	75
Problem zasobów	75
Kryzys NEP-u	77
Tempo industrializacji	80
Nowy mechanizm gospodarczy	83

3	Kurs na kolektywizację	86
	Koncepcja „socjalizmu spółdzielczego”	86
	Powrót do planów masowej kolektywizacji wsi	93
	Kryzys NEP-u	98
	Nowe obowiązkowe dostawy żywności	106
	Likwidacja kułactwa jako klasy	112
	„Zawrót głowy od sukcesów”	118
4	Polityka Kremla wobec Ukrainy	132
	„Podwójna księgowość”	132
	Polityka korenizacji	138
	Problem granicy ukraińsko-rosyjskiej	144

ROZDZIAŁ III

Głód 1932 roku. W cieniu Wielkiego Głodu • 153

1	Dokończenie kolektywizacji rolnictwa	154
	Powrót kampanii pełnej kolektywizacji	154
	Nowa kampania przeciw „kułakom”	157
	Dokończenie pełnej kolektywizacji	158
2	Kryzys ładu kolchozowego	160
	Kolchozy jako część składowa „państwa-komuny”	160
	Reformy administracyjno-terytorialne	162
	Kadry kierownicze wsi kolchozowej	165
	Stacje maszynowo-traktorowe	168
	Organizacyjno-ekonomiczna sytuacja kolchozów	168
	„Pierwsze przykazanie”	170
3	Głód na Ukrainie	184
	Rozprzestrzenianie się głodu	184
	Ucieczki od głodu	189
	„Radykalne nastroje”	191
	Polityka wobec wsi i rolnictwa w latach 1930–1931 – ukryte aspekty	195
	Odejście od tematu ludobójstwo	199
	Pomoc państwowa dla głodujących mieszkańców wsi	201
	Inne działania państwa	205

ROZDZIAŁ IV

Ludobójstwo: stalinowski zamysł i jego wykonanie • 211

1	O metodologii zagadnienia	212
	O charakterze głodu lat 1932–1933	212
	Kolektywizacja i terror głodowy	213
	Zmiana kursu polityki narodowościowej	216

2	Kryzys kampanii gromadzenia zapasów zboża	219
	Listy Hryhorija Petrowskiego i Włosa Czubara	219
	Zatwierdzenie planu gromadzenia zapasów zboża ze zbiorów 1932 roku	222
	Prawo pięciu kłosów	227
	Stalin do Kaganowicza 11 sierpnia 1932 roku	231
	Kłęska planu gromadzenia zapasów zboża	234
	Nałożenie się kataklizmu ekonomicznego i społecznego	236
3	Działania Wiaczesława Mołotowa i Łazara Kaganowicza w USRR	240
	„Odpowiedzieć niszczącym ciosem!”	240
	Pierwsze działania komisji Mołotowa	242
	Pod dyktando Wiaczesława Mołotowa i Józefa Stalina	246
	Sprawa orichwiska	250
	Propozycje Stanisława Kosiora	253
	Oddelegowanie Łazara Kaganowicza na Ukrainę	255
4	Działalność Łazara Kaganowicza na Kubaniu	260
	Powołanie komisji nadzwyczajnej	260
	„Petlurowska ukrainizacja”	262
	Represje wobec ludności Kubania	267
5	Noworoczny telegram wodza	269
	Ludobójstwo podsumowanie wstępnych wniosków	269
	Telegram Stalina kontekst i tekst	271
	Zeznania ocalałych świadków	277
	Blokada	280
6	Działania Pawła Postyszewa	287
	Stycznikowe decyzje KC WKP(b)	287
	Podsumowanie kampanii gromadzenia zapasów zboża	292
	„Wychowanie przez zabójstwo”	294
	Misja Pawła Postyszewa	301
	Wstrzymanie masowych represji	308
	Działalność wydziałów politycznych MTS-ów i sowchozów	312
	Sprawa plonów 1933 roku	317
	Kołchozy w systemie gospodarki nakazowej	322

ROZDZIAŁ V

Ilu nas zginęło? • 329

1	Postrzeganie Wielkiego Głodu przez ówczesnie żyjących	330
	Pierwsze informacje	330
	Publikacje w gazetach należących do Williama Randolpha Hearsta	333
	Inne szacunki	335

2	Niewygodny spis ludności z 1937 roku	338
	Jak Stalin zabrnął w ślepy zaułek	338
	Katastrofa Ukraińców w świetle wszechzwiązkowych spisów ludności	341
	Próby sfalszowania spisu z 1937 roku	345
3	Szacunki badaczy powojennych	348
	Obliczenia S Sosnowego	348
	Szacunki demografów	351
	„Rejestr śmierci” Roberta Conquesta	357
4	Analiza statystyki demograficznej	358
	Pierwsze wyliczenia autora	358
	Odtajnienie statystyk demograficznych	360
	Metodologia obliczania strat w ludziach	362
	Na seminarium demograficznym w Toronto	367
	Stanowisko Stephena Wheatcrofta	371
	Wiarygodność szacunków demograficznych	371
	Geografia głodu	373
	Indeks nazwisk	377
	O autorze	382